

страхування як способу захисту осіб від неякісної медичної допомоги. Так, у більшості досліджень акцентовано увагу на перспективах введення в Україні загальнообов'язкового медичного соціального страхування. Страхуванню професійної відповідальності присвячені дослідження Балашової Л., Бартош В., Шинкаренко І. Різні аспекти проблеми перестраховування здобули розвитку в напрацюваннях Дедікова С., Маслової Е., Мниха М. Чимало науковців спрямовують свої наукові пошуки на вивчення проблем медичних помилок та їх юридичних наслідків, що опосередковано пов'язано з механізмами відшкодування шкоди, завданої пацієнтам, та необхідністю мінімізації професійних ризиків в охороні здоров'я. Серед таких науковців: Акопов В., Галай В., Глушков В., Огарков І., Сергєєв Ю., Стеценко С. Достатньо новою і тому малодослідженою залишається тема страхування медичних витрат, яку вивчали Волинець Т., Воробйова Т., Лопатенко Г. Водночас, окремі аспекти проблеми страхування професійної відповідальності медичних працівників знайшли відображення в працях Жилінської Є., Жилаєвої Є., Коротких Р.

Метою статті є дослідження страхування як способу захисту осіб від неякісної медичної допомоги.

Виклад основного матеріалу. Різноманітні проблеми розвитку сучасної Української держави, пов'язані з актуальністю європейського вибору, необхідністю подолання кризових явищ в економічному і суспільному житті, особливо рельєфно виявляються у тих сферах, де гарантії прав і свобод людини і громадянина поки що реалізовані не повністю. Однією з таких сфер залишається професійна медична діяльність, де головні суб'єкти медичних правовідносин (лікар і пацієнт) залишаються недостатньо захищеними за допомогою правових приписів та правозастосовної практики. Важливу роль в системі гарантій професійної медичної діяльності (як для пацієнтів, так і для медичних працівників) відіграє страхування професійної відповідальності медичних працівників на випадок завдання шкоди життю чи здоров'ю пацієнтів [5].

Медична діяльність – це виконання медичних робіт та послуг з надання до лікувальної, швидкої та невідкладної, амбулаторно-поліклінічної, санаторно-курортної, стаціонарної (дорогої спеціалізованої медичної допомоги).

Гарантійно-забезпечувальний характер правовідносин щодо цього виду страхування вже оцінили у багатьох державах світу через переваги для всіх суб'єктів професійної медичної діяльності, пов'язані з його застосуванням: для лікарів це засіб забезпечення їх майнових інтересів;

для пацієнтів – спосіб захисту та додаткова гарантія відшкодування шкоди, заподіяної життю чи здоров'ю, для організаторів та керівників закладів охорони здоров'я – технологія реальної економії бюджетних коштів (за рахунок яких відбувається відшкодування шкоди, завданої життю чи здоров'ю пацієнта у бюджетному закладі), що в умовах невисокої платоспроможності вказаних закладів не втрачає своєї актуальності.

Тому найоптимальнішим вирішенням проблеми щодо захисту пацієнта внаслідок надання медичної допомоги пацієнту є страхування професійної відповідальності медичних працівників, що відповідає як їхнім інтересам, так і інтересам пацієнтів.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про страхування» [6, с.17] страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про страхування» [7, с.40], страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам за переліком професій, визначених Кабінетом Міністрів України, передбачено в обов'язковій формі.

Цей вид страхування ґрунтується на стандартизації медичної допомоги і повинен стати на захист як лікаря, так і пацієнта.

Страхування професійної відповідальності в системі охорони здоров'я дасть змогу вирішити декілька найважливіших завдань, а саме:

по-перше, забезпечити можливість постраждалому пацієнтові отримати матеріальне відшкодування за збиток здоров'ю у разі дефекту надання медичної допомоги;

по-друге, страхування професійної відповідальності захистить лікаря від матеріальної відповідальності за завдану шкоду здоров'ю пацієнта, що дуже важливо, оскільки відповідно до вимог цивільного законодавства має йтися про необхідність відшкодування особою, яка надала послугу (виконавцем);

по-третє, цей вид страхування захищає фінансову базу охорони здоров'я в умовах дефіциту коштів, оскільки фінансові витрати на відшкодування шкоди здоров'ю пацієнта забезпечуються страховими організаціями, і не залучаються кошти, призначені для лікування інших хворих [8, с. 22].

Лікарська помилка та неякісна медична допомога, чи можна визначити їх як тотожні поняття? Особливістю медичної діяльності є те, що не всі медичні маніпуляції, діагностики і нарешті лікування приводять до позитивних результатів. Деякі з них при помилкових діях медичних працівників закінчуються смертельним результатом або інвалідністю пацієнта. Тому, кожен випадок таких помилкових дій медичного персоналу не повинен залишатися без реагування, тому що пацієнти при зверненні за допомогою повинні бути впевнені в цивільно-правовому захисті своїх законних прав, що в сучасній законодавчій практиці супроводжується деякими труднощами. У нормативно-правових актах, на сьогоднішній день, відсутнє поняття «медична помилка», що в свою чергу дає підставу деяким авторам вважати її не правовою категорією, а також сприяє поширенню думки серед медичного персоналу про безкарність за професійні помилки.

У судово-медичній літературі зустрічаються певні способи класифікації несприятливих результатів лікування. Серед таких випадків виділяють:

- 1) лікарські помилки;
- 2) нещасні випадки;
- 3) карані упущення [9, с. 118].

Лікарська помилка – це обрання медичним працівником небезпечних для життя чи здоров'я пацієнта методів і засобів діагностики та лікування, викликане незнанням або самовпевненістю ігноруванням спеціальних юридично значимих вимог, що пред'являються до професійної поведінки в сформованій ситуації.

Як такого законодавчо закріпленого поняття «лікарська помилка» не існує. Законодавству термін «лікарська помилка» невідомий, але юристи, як правило, його застосовують у всіх випадках настання несприятливих подій для пацієнта – чи зумовлені вони реальними дефектами надання медичної допомоги, чи порушеннями з боку пацієнта, чи зненацька виникли (є казусом) [10].

Гостросоціальний характер проблеми лікарської помилки ускладнюється низькою увагою до шкідливої діяльності некомпетентних медичних працівників з боку правоохоронних органів та суду. В умовах крайньої неузгодженості думок медиків і юристів щодо поняття та юридичного значення лікарської помилки правники досить рідко кваліфікують прецеденти медичного втручання з несприятливим результатом в якості злочинів.

Пропонується з позиції цивільного права під лікарською помилкою розуміти дію (бездіяльність) медичного працівника лікувального закладу, здійснену внаслідок омани в процесі здійснення медичної діяльності із-за браку лікарського досвіду,

несправності медичного обладнання, неповноті історії хвороби, рідкісного захворювання, – анатомічних особливостей організму, що здатне спричинити неправильне діагностування захворювання, визначення методів і засобів лікування.

З погляду медичного права нещасний випадок – це дефект надання медичної допомоги, пов'язаний з випадковим збігом обставин, які лікар, діючи правомірно, в рамках посадових інструкцій і відповідно до прийнятих у медицині методів і способів лікування (діагностики), не міг передбачати і запобігти. Такий підхід до визначення нещасного випадку дозволить кваліфікувати подібний несприятливий результат медичного втручання і провести якісний правовий аналіз. Характерна особливість нещасного випадку в порівнянні з лікарською помилкою – правомірність дій лікаря, тобто відсутність в його діях критерію помилковості. В той же час, за результуючим чинником, це все ж таки дефект надання медичної допомоги [11]. Деякі лікарі і юристи намагаються неправомірно широко тлумачити цей термін, включаючи нещасні випадки необережні дії медичних працівників, лікарські помилки і навіть окремі випадки недбалого ставлення медичного персоналу до своїх обов'язків.

Карані упущення – випадки кримінально караного недобросовісного надання медичної допомоги.

Незважаючи на причину встановлення неправильного діагнозу та проведення неефективного лікування при добросовісній поведінці лікаря (безвинній поведінці) пацієнт зазнає збитків матеріального та немайнового характеру. Тому необхідність страхування професійної відповідальності лікарів є очевидною.

Під цивільно-правовою відповідальністю за шкоду заподіяну лікарською помилкою, слід розуміти обов'язок лікувального закладу відшкодувати шкоду, заподіяну здоров'ю пацієнта в результаті лікарської помилки незалежно від обставин, що викликали шкідливий результат. Розглядати її слід у двох аспектах якщо шкода заподіяна в результаті неправомірних дій медичного працівника лікувального закладу через халатність, недбалість і якщо шкода заподіяна в результаті лікарської помилки. В першому аспекті склад правопорушення аналогічний загальним правилами цивільно-правової відповідальності, а в другому – склад правопорушення має бути іншим, відмінним від загальних положень щодо деліктної відповідальності заподіювача шкоди наявність шкоди – зменшення особистих немайнових і пов'язаних з ними майнових благ громадянина-пацієнта в результаті дії (бездіяльності) лікаря, тобто заподіювача шкоди, проти-

воправної поведінки – поведінки, що не відповідає закону, вираженої в дії, бездіяльності лікувального закладу, що тягне за собою порушення немайнових благ громадянина-пацієнта, причинного зв'язку і вини заподіювача шкоди [12].

На сьогодні існує лише Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Переліку осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, порядку і правил проведення обов'язкового страхування професійної відповідальності медичних і фармацевтичних працівників, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам» [13]. Розробники вважають, що прийняття проекту дозволить захистити права пацієнтів та запровадити економічний механізм захисту відповідальності медичних і фармацевтичних працівників на випадок заподіяння шкоди життю та здоров'ю третіх осіб, внаслідок професійних помилок у зв'язку із здійсненням професійної діяльності, не пов'язаних з халатністю або з недбалим виконанням ними професійних обов'язків. Але, зважаючи на кризовий стан економіки та фінансової системи України та враховуючи той факт, що система соціального забезпечення залишається на зародковому етапі, сьогодні ще не час запроваджувати обов'язкове страхування професійної відповідальності. Ми маємо орієнтуватись на діяльність приватних страхових компаній, які можуть запропонувати адекватні страхові тарифи за страхування відповідальності лікарів та інших медичних працівників. Корисним для цього буде досвід Сполучених Штатів Америки, де існують спеціалізовані страхові компанії із страхування професійної відповідаль-

ності, зокрема це «Нью-Йоркська компанія взаємної медичної відповідальності», «Компанія із страхування на випадок порушень у медичній практиці». Сьогодні ж українські страховики не спеціалізуються на конкретних страхових продуктах, а надають різноманітні види послуг. Наприклад, з 2007 року у нашій державі діє страхова компанія «Професійне страхування», яка серед інших видів страхування здійснює страхування різноманітних медичних ризиків: страхування здоров'я та медичних витрат (як громадян України, так і нерезидентів), клінічних випробувань лікарських засобів, професійної відповідальності.

Висновки. Отже, в якості одного з способів захисту громадян від неякісної медичної допомоги слід визнати медичне страхування, визначивши, що даний ризик повинен входити в систему обов'язкового медичного страхування.

Слід запровадити систему компенсації збитків без пошуку конкретних винуватців та доказів їх вини. Так звана концепція «відповідальності без вини» (nofaultliability) діє в багатьох країнах як різновид соціального страхування від нещасного випадку під час медичного втручання. Наприклад, відповідно до рішення Пленуму правління Української Асоціації Нейрохірургів, що відбувся в Одесі 15-17 вересня 2004 р., лікарям-нейрохірургам рекомендується застрахувати свою професійну відповідальність на випадок шкоди, заподіяної життю та здоров'ю пацієнтів під час здійснення медичної практики, у провідній страховій організації медичного профілю – Українській страховій компанії «Панацея-1997» [14].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Основний закон України, прийнятий на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Стеценко С.Г. Получение медицинской помощи как форма осуществления права на жизнь // Личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения: сб. статей и иных материалов // Под ред. Р.А. Стефанчука. – К: Юринком Интер, 2010. – 1040 с.
3. Літус О.Г. Щодо відповідальності за медичну помилку // Правове забезпечення соціальної сфери. – 2010.
4. Про страхування: Закон України від 07.03.1996. – № 85/96-ВР // ВВР. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
5. Риффель А.В. Избранные вопросы медицинского права // Издательство «Академия Естествознания», 2008. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.monographies.ru/24>.
6. Страхування: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець. [вид. 2-ге, перероб. і доп.]. – К. КНЕУ, 2002. – С. 396.
7. Карамішев Д.В. Державна політика щодо запровадження в Україні страхування професійної відповідальності медичних і фармацевтичних працівників / Д.В. Карамішев, О.Г. Рогова // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – № 2 (38). – С. 40.
8. Казакова Т. Страхование профессиональной ответственности как форма защиты страхователя // Страховое ревю. – 2003. – № 8. – С. 22.
9. Литвак А.И. Справочник по медицинскому страхованию. – К. : ЗАО «Укринмедстрах», 2003. – 220 с.
10. «Про затвердження методичних рекомендацій «Кодування захворюваності та смертності у відповідності до Міжнародної статистичної класифікації хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я Десятого перегляду»: Наказ МОЗ України від 29.08.2008р. – № 503. – [Електронний ресурс.] – Режим доступа: http://www.moz.gov.ua/ua/print/dn_20080829_503.html
11. Бідний В. Г., Орлова Н. М. Медичне страхування. – К. : Вентурі, 2000. – 136 с.
12. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356

13. Проект постанови КМУ «Про затвердження Переліку осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, порядку і правил проведення обов'язкового страхування професійної відповідальності медичних і фармацевтичних працівників, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам» 2010 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_20090206_0.html
14. Професійна відповідальність лікаря (досвід зарубіжних країн) Морозов А.М., Степаненко А.В., Кучеренко С.В Український нейрохірургічний журнал. – №4. – 2004. – С. 88-92.

Вороніна Надія Вікторівна

СТРАХУВАННЯ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ОСІБ ВІД НЕЯКІСНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ.

В статті розкриваються ряд проблемних питань пов'язаних з страхуванням як способом захисту осіб від неякісної медичної допомоги. Визначається, що незважаючи на те, що в законі передбачено обов'язкове страхування відповідальності медичних працівників, на практиці ці питання залишаються не вирішеними. Пропонується в якості одного з способів захисту громадян від неякісної медичної допомоги слід визнати медичне страхування, визначивши, що даний ризик повинен входити в систему обов'язкового медичного страхування.

Ключові слова: страхування, медичне страхування, страхування відповідальності, лікарська помилка, неналежна медична допомога.

Воронина Надежда Викторовна

СТРАХОВАНИЕ КАК СПОСОБ ЗАЩИТЫ ЛИЦ ОТ НЕКАЧЕСТВЕННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ

В статье раскрываются ряд проблемных вопросов определения страхования как способа защиты лиц от некачественной медицинской помощи. Определяется, что несмотря на то, что в законе предусмотрено обязательное страхование ответственности медицинских работников, на практике эти вопросы остаются открытыми. Предлагается в качестве одного из способов защиты граждан от некачественной медицинской помощи признать медицинское страхование, определив, что данный риск должен входить в систему обязательного медицинского страхования.

Ключевые слова: страхование, медицинское страхование, страхование ответственности, врачебная ошибка, ненадлежащая медицинская помощь.

Voronina Nadiya Viktorivna

INSURANCE AS A WAY TO PROTECT PEOPLE FROM LOW QUALITY MEDICAL CARE

In this article revealing series problematic issues related to insurance as a way of protecting people from low quality of care.

Determined that despite the fact that the law provides for mandatory liability insurance of health workers, in practice, these questions remain unresolved.

It is proposed as one of the ways to protect civilians from low quality medical care should recognize medical insurance, determined that this risk should be included in compulsory health insurance.

Keywords: insurance, medical insurance liability insurance, medical mistake, inappropriate medical care.